

Övergripande åtgärdsförslag för våtmarker och vattendragssträckor inom Örupsåns avrinningsområde

PM 2021-01-15

Charlotte Lindström, John Fidler och Jens Morin

Uppdragsgivare

Länsstyrelsen Skåne län

Kontaktperson

Alice Nicolle

Tel: 010-224 12 16

E-post: alice.nicolle@lansstyrelsen.se

Uppdragstagare

Naturcentrum AB

Strandtorget 3

444 30 Stenungsund

Projektledare:

Charlotte Lindström

Tel. 010-220 12 26

E-post: charlotte.lindstrom@naturcentrum.se

Övrig personal:

Jens Morin

E-post: jens.morin@naturcentrum.se

John Fidler

E-post: john.fidler@naturcentrum.se

Kartmaterial

Höjddata (grid 2+), flygfoto (ortofoto25), fastighetsgränser utlånat av Länsstyrelsen Skåne län. Terrängkarta, historiska kartor från Lantmäteriet (öppna data).

Omslagsbild: Potentiellt våtmarksområde i anslutning till Örupsån. Objekt ORUP029 och restaureringssträcka 2.

Foto: Charlotte Lindström, Naturcentrum AB.

Innehållsförteckning

Uppdrag och syfte	4
Underlag	4
Metodik	4
Bedömda parametrar	5
Svackanalys	6
Flödeslinjer/bedömning av tillrinning	6
Resultat	6
Bilagor	7

Uppdrag och syfte

Uppdraget omfattar framtagande av ett GIS-baserat planeringsunderlag som pekar ut ytor som är särskilt lämpliga för våtmarksanläggning. Fokus ska ligga på topografiskt och hydrologiskt lämpliga platser där en våtmark anläggs utan större ingrepp i landskapsbilden och där en naturlig tillrinning finns. Planeringsunderlaget ska kunna användas för att styra rådgivningsinsatser och inspirera till att våtmarker anläggs på rätt plats. Generella förslag på utformning av kantzoner ska också redovisas.

Särskilt fokus ska ligga på områden där stora transporter av näringsämnen kan förväntas men även ytor med stor potential för biologisk mångfald, vattenhushållning och flödesutjämning ska prioriteras. Planeringsunderlaget består av denna sammanhållande rapport med metodbeskrivning och sammanfattande resultat samt ett GIS-baserat kartmaterial.

Uppdraget inkluderar fältbesök samt kontakter med dikningsföretag, vattenrådet för Nybroån, Kabusaån och Tygeån samt med länsstyrelsen.

Underlag

Primära underlag för arbetet har varit följande:

- Höjddata (grid 2+), Laserdata Skog (LAZ-filer, Lantmäteriet).
- Flygfoto (ortofoto25) och fastighetsgränser utlånad av Länsstyrelsen.
- Historiska flygfoton (1960 & 1975, Lantmäteriet öppna data, WMS-tjänst)
- GIS Allmänna underlag Dikningsföretag Skåne, Länsstyrelsen.
- Fastigheter, ytor, shp-fil utlånad av Länsstyrelsen i Skåne
- Terrängkarta (öppna data, Lantmäteriet)
- VISS, Vattenkartan

Metodik

Arbetet har omfattat hela Öruåpsåns avrinningsområde. Resultat redovisas som en översiktlig karta över hela avrinningsområdet (bilaga 1).

Ytorna redovisas med utvalda attribut i tabellform (excel, bilaga 2). Excel-tabellen innehåller för alla objekt information om:

- Specifikt namn/ID för ytan
- Centrumkoordinat för ytan
- Ytans storlek
- Tillrinningsområdets storlek och andel åkermark
- Om dikningsföretag direkt berörs
- Bedömning av potential för respektive näringsrening, biologisk mångfald, flödesutjämning och vattenhushållning i skala 1-3 där 1 är högst potential.
- Kommentarer i fritext kring intressekonflikter och åtgärdens potentiella nytta.

Bedömda parametrar

Vissa attribut kräver olika avvägningar och dessa har gjorts enligt följande:

Ytans storlek är en avvägning mellan svackans utformning och en uppdamnings påverkan på omgivande mark. Ytan är alltså i många fall en första grov bedömning och avgränsning utifrån genomförbarhet.

Andel åkermark i tillrinningsområdet har primärt gjorts utifrån kontroll av terrängkartans färgsättning (gult för åker) men med stöd av terrängmodell och flygfoto.

Dikningsföretag har bedömts påverkas när ytan påverkar de linjeobjekt som finns tillgängliga via Länsstyrelsen. Kontroll i enskilda akter har inte gjorts i detta skede.

Potential för näringsrening har bedömts primärt utifrån andel åkermark i tillrinningsområdet men med hänsyn även taget till främst ytans storlek men också läge i förhållande till recipienten. Hänsyn tas även till den totala tillrinningen, där ytan ska både ge en rening över hela året (dvs tillräckligt stor hydrologisk belastning även för flöde under torrare perioder) och att tillrinningen inte är orimligt stor i förhållande till ytan så omsättningstiden blir för kort. Ytor med tillrinningsområden på totalt över 50 ha med andel åkermark över ca 70% och bedömd vattenyta som bör medge tillräcklig omsättningstid får normalt högsta prioritet, dvs 1 i tabellen. Ytor där andelen åkermark är mycket låg får normalt lägsta prioritet, dvs 3 i tabellen och intermedära lägen där ändå reningsnyttan ändå är uppenbar får 2.

Potential för biologisk mångfald har bedömts primärt utifrån läge i landskapet och storlek i många fall. Stora öppna lägen, överstigande 5 ha, får normalt högsta prioritet (1). Lägen som bedöms kunna vara fiskfria, solbelysta och kan skapas på naturligt gynnsamma lägen eller där man kan återskapa 2, liksom ytor som ligger öppet och blir tämligen stora (>0,5 ha). Ytor med begränsad potential för mångfald t ex mindre lägen specifikt lämpade för rening eller lite större lägen nära bebyggelse eller uppenbart beskuggade platser har fått lägsta prioritet (3).

Potential för flödesutjämning har bedömts primärt utifrån tillrinningsområdets storlek och beskaffenhet och läget i landskapet. Tillrinning från hårdgjorda ytor ger mer poäng och även kraftigt utdikade och åkerdoominerade tillrinningsområden. Tillrinning från naturmark är mer utjämnat och ger lägre poäng. Känsliga miljöer nedströms som t ex bebyggelse och infrastruktur har gett högre poäng. Ytans storlek i förhållande till tillrinningsområdet är självklart avgörande men å andra sidan kan även mindre ytor ha höga poäng om de t ex kan förväntas utnyttjas just för utjämning vid högflöden (tillgänglig volym kan skapas med små ingrepp) så i huvudsak är det ytans läge och hydrologiska belastning som styr bedömningen.

Potential för vattenhushållning har bedömts primärt utifrån läget i det hydrologiska landskapet och storleken på den aktuella ytan, egentligen den potentiella kvarhållna volymen vatten. Tillrinningsområdet behöver inte vara stort, tvärtom är det de mindre systemen som mer direkt behöver förstärkning under torrperioder och oftast är det angeläget med vattenhushållning högt upp i avrinningsområdena. Stora våtmarkslägen kan ha full poäng på både flödesutjämning och vattenhushållning men ofta är alltså vattenhushållning och kanske biologisk mångfald det som tenderar att ge störst poäng på ytor utvalda högre upp i systemen.

Svackanalys

För utsökning av ytor har en svackanalys genomförts på topografiska svackor. Vi har identifierat ytor där vatten blir kvarstående om man simulerar att vatten så att säga hålls över hela avrinningsområdet. Det ger en god bild av i princip alla platta ytor. Eftersom det finns flera viktiga grodpopulationer i området har vi även tagit med små ytor där vi lokaliserat lämpliga svackor/låglänt betesmarker i strategiska område. De ytor vi bedömt vara intressanta har vi gjort en fördjupad kontroll av och vissa ytor har även besökt i fält. Våtmarkslägena är presenterade i en separat Excel-fil i bilaga 2.

Flödeslinjer/bedömning av tillrinning

För urval av lämpliga våtmarkslägen är bedömning av tillrinningsområdets storlek och beskaffenhet en avgörande parameter. Tillrinningen har bedömts primärt utifrån analys av avrinning på mark utifrån Grid 2+, i kombination med dikningföretagens sträckning och SMHI:s delavrinningsområde.

Resultat

Totalt har 33 potentiella våtmarksytor och tre restaureringssträckor lokaliserats inom avrinningsområdet. Åtgärderna är markerade i figur 1 och redovisas i bilaga 2. Andelen våtmarksytor är litet i förhållande till avrinningsområdets storlek eftersom Örupsån flacka dalgång dominerar landskapet.

Både Örupsåns och Välabäckens huvudfåror är starkt påverkade av fördjupning och rensning för att möjliggöra odling. Idag saknas därför normalt naturligt fungerande svämplan. Tre sträckor har bedömts som särskilt angelägna att genomföra åtgärder i för att förbättra särskilt de hydromorfologiska förutsättningarna i Örupsån och Välabäcken.

Resultatet är dåligt avseende på lämpliga våtmarkslägen med hög genomförbarhet. För att uppnå god ekologisk status i Örupsån bedömer vi att de viktigaste åtgärderna är att gå vidare med restaurering av Örupsåns och Välabäckens huvudfåror med svämplan. Att jobba med dessa tre delsträckor med svämplan är ur miljösynpunkt det mest effektiva.

Figur 1: Avrinningsområdet är markerat med rödlinje medan våtmarkslägen har blåa ytor och restaureringssträckorna är markerade med grönt. De flesta ytorna finns norr om själva Örupåns dalgång. Två större våtmarksläge/svämytor har identifierats i anslutning till huvudfåran. Två delsträckor av Örupån kan vara intressanta att jobba vidare med. I Välabäcken finns också en sträcka som kan vara intressant att göra åtgärder i. Många av åtgärderna är orealistiska på kort sikt där markavvattningsföretagen fungerar väl men andra, kan vara enklare att genomföra och bidra mycket till förbättrad ekologisk status i Örupån.

Kantzoner finns längs vissa sträckor men saknas längs många sträckor. Generellt finns få träd och buskar längs både Örupån och Välabäcken. I uppdraget har ingått att ta fram förslag på etablering av lokalt anpassade kantzoner. Intresset hos flera markägare har varit lågt och det pågår ett förankringsarbete med dikningsföretaget. Den pågående pandemin har lett till att det varit svårt att genomföra vattendragsvandringar för markägarna. Enstaka markägarbesök har genomförts hos intresserade markägare. För att genomföra effektiva åtgärder bör flera markägare engageras och genomföra åtgärderna.

Bilagor

Bilaga 1 Översiktskarta med åtgärder inom Örupåns avrinningsområde

Bilaga 2. Exceltabell med objektbeskrivningar.

